ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ
της 24ης Μαρτίου 1994 *

Στην υπόθεση C-275/92,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του High Court of Justice of England and Wales (Queen's Bench Division) προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ

Her Majesty's Customs and Excise

και

Gerhart Schindler,

Jörg Schindler,

η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως προς την ερμηνεία των άρθρων 30, 36, 56 και 59 της Συνθήκης ΕΟΚ,

* Γλώσσα διαδικασίας: η αγγλική.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ,

συγκείμενο από τους O. Due, Πρόεδρο, G. F. Mancini, J. C. Moitinho de Almeida και M. Díez de Velasco, προέδρους τμήματος, K. N. Κακούρη, F. A. Schockweiler, G. C. Rodríguez Iglesias, F. Grévisse (εισηγητή), M. Zuleeg, P. J. G. Kapteyn και J. L. Murray, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: C. Gulmann
γραμματέας: L. Hewlett, υπάλληλος διοικήσεως,

λαμβάνοντας υπόψη τις γραπτές παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

— οι Gerhart και Jörg Schindler, εκπροσωπούμενοι από τον Mark Brealey, barrister,

— η Βελγική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον Jan Devadder, διευθυντή διοικητικών υπηρεσιών στο Υπουργείο Εξωτερικών, Εξωτερικού Εμπορίου και Συνεργασίας με τις Αναπτυσσόμενες Χώρες, και τον Ph. Vlaemminck, δικηγόρο Γάνδης,

— η Δανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον Jørgen Molde, νομικό σύμβουλο του Υπουργείου Εξωτερικών,

— η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον Ernst Röder, Ministerialrat στο Ομοσπονδιακό Υπουργείο Οικονομικών Υποθέσεων,

— η Ελληνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον Βασίλειο Κοντόλαιμο, πάρεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, και τον Ιωάννη Χαλκιά, δικαστικό αντιπρόσωπο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους,

— η Ισπανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον Alberto Navarro González, γενικό διευθυντή νομικού και θεσμικού συντονισμού κοινοτικών υποθέσεων, και τον Miguel Bravo-Ferrer Delgado, abogado del Estado, της υπηρεσίας κοινοτικών διαφορών,

— η Γαλλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον Philippe Pouzoulet, υποδιευθυντή στη διεύθυνση Νομικών Υποθέσεων του Υπουργείου Εξωτερικών, και την Hélène Duchène, γραμματέα Εξωτερικών Υποθέσεων,

— η Λουξεμβουργιανή Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον Charles Elsen, Premier Conseiller της Κυβερνήσεως, επικουρούμενο από τον René Diederich, δικηγόρο Λουξεμβούργου,

— η Ολλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον A. Bos, νομικό σύμβουλο στο Υπουργείο Εξωτερικών,

— η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπούμενη από τη Sue Cochrane, του Treasury Solicitor's Departement, επικουρούμενη από τον David Pannick, QC, μέλος του Δικηγορικού Συλλόγου της Αγγλίας και της Ουαλλίας,

— η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τους Richard Wainwright, νομικό σύμβουλο, και Arnold Ridout, Βρετανό δημόσιο υπάλληλο αποσπασμένο στη Νομική Υπηρεσία της Επιτροπής,

έχοντας υπόψη την έκθεση ακροατηρίου,

αφού άκουσε τις προφορικές παρατηρήσεις των καθών της κύριας δίκης, της Βελγικής Κυβερνήσεως, της Γερμανικής Κυβερνήσεως, της Ελληνικής Κυβερνήσεως, της Ισπανικής Κυβερνήσεως, της Γαλλικής Κυβερνήσεως, της

Ιρλανδικής Κυβερνήσεως, εκπροσωπούμενης από τη Mary Finlay, Senior Counsel, της Λουξεμβουργιανής Κυβερνήσεως, της Ολλανδικής Κυβερνήσεως, εκπροσωπούμενης από τον J. W. de Zwaan, βοηθό νομικό σύμβουλο στο Υπουργείο Εξωτερικών, της Πορτογαλικής Κυβερνήσεως, εκπροσωπούμενης από τους Luis Fernandes, διευθυντή της νομικής υπηρεσίας της γενικής διευθύνσεως Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων του Υπουργείου Εξωτερικών, και Rogério Leitão, καθηγητή στο Ινστιτούτο Ευρωπαϊκών Σπουδών του Πανεπιστημίου Lusíada, της Κυβερνήσεως του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπούμενης από τους John E. Collins, Assistant Treasury Solicitor, και Stephen Richards, barrister, και της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, κατά τη συνεδρίαση της 22ας Σεπτεμβρίου 1993,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 16ης Δεκεμβρίου 1993,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Με Διάταξη της 3ης Απριλίου 1992, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 18 Ιουνίου του ιδίου έτους, το High Court of Justice of England and Wales (Queen's Bench Division) υπέβαλε στο Δικαστήριο, κατ' εφαρμογή του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, έξι προδικαστικά ερωτήματα σχετικά με την ερμηνεία των άρθρων 30,36,56 και 59 της Συνθήκης ΕΟΚ, προκειμένου να κρίνει αν συμβιβάζεται με τις διατάξεις αυτές εθνική νομοθεσία απαγορεύουσα την πραγματοποίηση ορισμένων λαχειοφόρων αγορών στο έδαφος κράτους μέλους.

2 Τα ερωτήματα αυτά ανέκυψαν στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ των Commissioners of Customs and Excise (διευθυντών της υπηρεσίας δασμών και ειδικών φόρων καταναλώσεως, στο εξής: commissioners), αιτούντων της κύριας δίκης, και των Gerhart και Jörg Schindler, σχετικά με την αποστολή σε Βρετανούς υπηκόους διαφημιστικού υλικού και εντύπων παραγγελίας που αφορούσαν μια λαχειοφόρο αγορά που διοργανώνεται στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας.

3 Οι Gerhart και Jörg Schindler εργάζονται αυτοτελώς ως πράκτορες της Süddeutsche Klassenlotterie (στο εξής: SKL), δημοσίου οργανισμού επιφορτισμένου με τη διοργάνωση των αποκαλουμένων λαχειοφόρων αγορών πολλαπλής κληρώσεως για λογαριασμό τεσσάρων ομοσπόνδων κρατών της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας. Η δραστηριότητα αυτή συνίσταται στην επέκταση των λαχειοφόρων αγορών της SKL και, χωρίς αμφιβολία, στην πώληση των λαχνών των λαχειοφόρων αυτών αγορών.

4 Υπ' αυτές τις περιστάσεις, οι Schindler, ομόδικοι διάδικοι, απέστειλαν από τις Κάτω Χώρες φακέλους προοριζόμενους για Βρετανούς υπηκόους. Κάθε φάκελος περιείχε μια επιστολή που καλούσε τον αποδέκτη να μετάσχει στην 87η σειρά της SKL, έντυπα παραγγελίας για τη συμμετοχή του στη λαχειοφόρο αυτή αγορά, καθώς κι έναν ταχυδρομικό φάκελο τυπωμένο εκ των προτέρων για την απάντηση.

5 Οι φάκελοι αυτοί εντοπίστηκαν και κατασχέθηκαν από τους commissioners στο ταχυδρομικό κέντρο διαλογής του Dover για τον λόγο ότι είχαν εισαχθεί κατά παράβαση των διατάξεων του άρθρου 1, περίπτωση ii, του Revenue Act 1898 (νόμου του 1898 περί τελωνείων), σε συνδυασμό με τις διατάξεις του άρθρου 2, του Lotteries and Amusements Act 1976 (νόμου του 1976 περί λαχειοφόρων αγορών και ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων), όπως ίσχυαν πριν από τον National Lottery etc. Act 1993 (νόμο του 1993 περί της εθνικής λαχειοφόρου αγοράς κ. λπ.).

6 Κατά το άρθρο 1 του νόμου του 1898 περί τελωνείων, όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των υπό κρίση περιστατικών:

«Απαγορεύεται η εισαγωγή των εξής ειδών:

(i) (...)

(ii) Διαφημιστικού υλικού ή ανακοινώσεως σχετικής με την κλήρωση σε λαχειοφόρο αγορά, το οποίο, κατά την εκτίμηση των τελωνειακών αρχών, εισάγεται κατά παράβαση του νόμου περί λαχειοφόρων αγορών με σκοπό τη δημοσιότητα στο Ηνωμένο Βασίλειο.»

7 Ο νόμος του 1976 περί λαχειοφόρων αγορών και ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων απαγορεύει, με το άρθρο 1, τις λαχειοφόρους αγορές που δεν έχουν τον χαρακτήρα παιγνίου κατά την έννοια της βρετανικής νομοθεσίας περί παιγνίων (βλ., ιδίως, τον Gaming Act 1968 — νόμος του 1968 περί παιγνίων), δηλαδή τη διανομή κερδών, σε είδος ή σε χρήμα, που εξαρτώνται από την τύχη ή τις πιθανότητες και προϋποθέτουν την καταβολή χρημάτων εκ μέρους των συμμετεχόντων στο παίγνιο. Ο νόμος επιτρέπει πάντως, κατ' εξαίρεση από την απαγόρευση αυτή, ορισμένες μορφές λαχειοφόρων αγορών, κυρίως της μικρής σημασίας λαχειοφόρους αγορές που διοργανώνονται για αφιλοκερδείς σκοπούς.

8 Από τη Διάταξη περί παραπομπής προκύπτει ότι η 87η σειρά της SKL απαγορεύεται δυνάμει των διατάξεων αυτών.

9 Κατά το άρθρο 2 του νόμου του 1976, όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των υπό κρίση περιστατικών:

«(...) απαγορεύεται σε πρόσωπα συνδεόμενα με λαχειοφόρο αγορά που προωθείται ή που προτείνεται προς προώθηση είτε στη Μεγάλη Βρετανία είτε αλλού

(...)

δ) η προσκόμιση ή η κλήση προς προσκόμιση στη Μεγάλη Βρετανία προς πώληση ή διανομή λαχνών ή διαφημίσεων της λαχειοφόρου αγοράς.

ή

ε) η αποστολή ή απόπειρα αποστολής εκτός Μεγάλης Βρετανίας χρημάτων ή πολυτίμων αντικειμένων ως τιμήματος πωλήσεως ή της διανομής, καθώς και κάθε εγγράφου αναφερομένου στην πώληση ή στη διανομή ή στην ταυτότητα του κατόχου λαχνού ή κάθε δελτίου κληρώσεως στη λαχειοφόρο αγορά.

ή

(...)

ζ) η έμμεση ή ηθική αυτουργία και η απόπειρά της στις ανωτέρω πράξεις.»

10 Ενώπιον του High Court of Justice, στο οποίο οι commissioners υπέβαλαν αίτηση επικυρώσεως της κατασχέσεως των φακέλων, οι Gerhart και Jörg Schindler, καθών της κύριας δίκης, προέβαλαν ότι οι διατάξεις του άρθρου 1, περίπτωση ii, του νόμου του 1898 περί τελωνείων και του άρθρου 2 του νόμου του 1976 περί λαχειοφόρων αγορών και ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων δεν συμβιβάζονται προς τις διατάξεις του άρθρου 30 της Συνθήκης ή, επικουρικώς, του άρθρου 59 της Συνθήκης, επειδή απαγορεύουν την εισαγωγή, σε κράτος μέλος λαχνών, επιστολών και εντύπων παραγγελίας που αφορούν λαχειοφόρο αγορά που διοργανώνεται νομίμως σε άλλο κράτος μέλος.

11 Οι commissioners αντέταξαν ότι οι λαχνοί που διατίθενται στο πλαίσιο λαχειοφόρου αγοράς και το διαφημιστικό υλικό που αφορά τη λαχειοφόρο αυτή αγορά δεν συνιστούν «εμπορεύματα» κατά την έννοια της Συνθήκης, ότι ούτε το άρθρο 30 ούτε το άρθρο 59 της Συνθήκης έχουν εφαρμογή στην απαγόρευση εισαγωγής που προβλέπεται από τη βρετανική νομοθεσία, επειδή η νομοθεσία αυτή αφορά όλες τις μεγάλες λαχειοφόρους αγορές, ανεξαρτήτως της χώρας στην οποία διοργανώνονται, και ότι, εν πάση περιπτώσει, η απαγόρευση αυτή δικαιολογείται από τη μέριμνα της Κυβερνήσεως του Ηνωμένου Βασιλείου να περιορίσει τις λαχειοφόρους αγορές για λόγους κοινωνικής πολιτικής και προλήψεως της απάτης.

12 Το High Court of Justice, κρίνοντας ότι η λύση της διαφοράς της κύριας δίκης καθιστά αναγκαία την ερμηνεία διατάξεων του κοινοτικού δικαίου, ανέστειλε τη διαδικασία και υπέβαλε στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Αποτελούν οι λαχνοί και οι διαφημίσεις για λαχειοφόρο αγορά, που οργανώνεται νόμιμα σε άλλο κράτος μέλος, εμπορεύματα κατά το άρθρο 30 της Συνθήκης της Ρώμης;

2) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, το άρθρο 30 έχει εφαρμογή στην απαγόρευση εκ μέρους του Ηνωμένου Βασιλείου της εισαγωγής λαχνών ή διαφημίσεων για μεγάλες λαχειοφόρους αγορές, ενόψει του ότι οι περιορισμοί που επιβάλλει η νομοθεσία του Ηνωμένου Βασιλείου επί της οργανώσεως τέτοιων λαχειοφόρων αγορών εντός του Ηνωμένου Βασιλείου εφαρμόζονται χωρίς διακρίσεις λόγω ιθαγενείας και ανεξαρτήτως του αν η λαχειοφόρος αγορά οργανώνεται εντός ή εκτός του Ηνωμένου Βασιλείου;

3) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, αποτελεί η μέριμνα του Ηνωμένου Βασιλείου σχετικά με τον περιορισμό των λαχειοφόρων αγορών για λόγους κοινωνικής πολιτικής και προλήψεως της απάτης βάσιμους λόγους κυβερνητικής πολιτικής και δημόσιας ηθικής δικαιολογούντες, υπό τις παρούσες περιστάσεις, τους επιδίκους περιορισμούς κατά το άρθρο 36 ή άλλη διάταξη;

4) Αποτελεί η πώληση λαχνών ή η αποστολή διαφημίσεων για λαχειοφόρο αγορά που οργανώνεται νομίμως σε άλλο κράτος μέλος παροχή υπηρεσιών κατά το άρθρο 59 της Συνθήκης της Ρώμης;

5) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, έχει το άρθρο 59 εφαρμογή στην απαγόρευση εκ μέρους του Ηνωμένου Βασιλείου της εισαγωγής λαχνών ή διαφημίσεων για μεγάλες λαχειοφόρους αγορές, ενόψει του ότι οι περιορισμοί που επιβάλλει η νομοθεσία του Ηνωμένου Βασιλείου στην οργάνωση τέτοιων λαχειοφόρων αγορών εντός του Ηνωμένου Βασιλείου εφαρμόζονται χωρίς διακρίσεις λόγω ιθαγενείας και ανεξαρτήτως του αν η λαχειοφόρος αγορά οργανώνεται εντός ή εκτός του Ηνωμένου Βασιλείου;

6) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, αποτελεί η μέριμνα του Ηνωμένου Βασιλείου σχετικά με τον περιορισμό των λαχειοφόρων αγορών για λόγους

κοινωνικής πολιτικής και προλήψεως της απάτης βάσιμους λόγους κυβερνητικής πολιτικής και δημόσιας ηθικής δικαιολογούντες, υπό τις παρούσες περιστάσεις, τους επιδίκους περιορισμούς, είτε κατά το άρθρο 56 σε συνδυασμό με το άρθρο 66 είτε κατ' άλλη διάταξη;»

13 Ενόψει των εκατέρωθεν προβληθέντων ενώπιόν του επιχειρημάτων εκ μέρους των διαδίκων της κύριας δίκης και του σκεπτικού της αποφάσεώς του περί παραπομπής, το εθνικό δικαστήριο ερωτά αν τα άρθρα 30 και 59 της Συνθήκης εμποδίζουν τη νομοθεσία κράτους μέλους να απαγορεύει, όπως πράττει η βρετανική νομοθεσία, χωρίς εξαίρεση, τις λαχειοφόρους αγορές στο έδαφος αυτού του κράτους μέλους και, κατά συνέπεια, την εισαγωγή υλικού που προορίζεται να καταστήσει δυνατή τη συμμετοχή των κατοίκων του κράτους αυτού σε αλλοδαπές λαχειοφόρους αγορές.

14 Με το πρώτο και το τέταρτο προδικαστικό ερώτημα το εθνικό δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν η εισαγωγή διαφημιστικών εγγράφων και λαχνών λαχειοφόρου αγοράς σ' ένα κράτος μέλος, προκειμένου να μετάσχουν οι κάτοικοι αυτού του κράτους σε λαχειοφόρο αγορά που διοργανώνεται σε άλλο κράτος μέλος, συνιστά εισαγωγή εμπορευμάτων και εμπίπτει στο άρθρο 30 της Συνθήκης ή αν η δραστηριότητα αυτή συνδέεται με παροχή υπηρεσιών και, για τον λόγο αυτό, εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 59 της Συνθήκης.

15 Υπό τις περιστάσεις αυτές, τα δύο αυτά ερωτήματα πρέπει να εξεταστούν από κοινού.

Επί του πρώτου και του τετάρτου ερωτήματος

16 Προκειμένου να κριθεί το ζήτημα της δυνατότητας εφαρμογής των άρθρων 30 και 59 της Συνθήκης, ορισμένες κυβερνήσεις, ήτοι η Βελγική, η Γερμανική, η Ιρλανδική, η Λουξεμβουργιανή και η Πορτογαλική Κυβέρνηση, υποστηρίζουν ότι η δραστηριότητα των λαχειοφόρων αγορών δεν αποτελεί «οικονομική δραστηριότητα» κατά την έννοια της Συνθήκης. Ισχυρίζονται ότι οι

λαχειοφόροι αγορές κατά παράδοση απαγορεύονται στα κράτη μέλη ή διοργανώνονται είτε απευθείας από τις δημόσιες αρχές είτε υπό τον έλεγχό τους, αποκλειστικά για σκοπούς γενικού συμφέροντος. Θεωρούν ότι οι λαχειοφόροι αγορές στερούνται του στοιχείου της οικονομικής δραστηριότητας, επειδή στηρίζονται στην τύχη. Τέλος, ισχυρίζονται ότι οι λαχειοφόροι αγορές έχουν τον χαρακτήρα ψυχαγωγικής δραστηριότητας ή παιγνίου και όχι οικονομικής δραστηριότητας. Η Βελγική και η Λουξεμβουργιανή Κυβέρνηση προσθέτουν ότι από την οδηγία 75/368/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 16ης Ιουνίου 1975, περί των μέτρων που προορίζονται να διευκολύνουν την πραγματική άσκηση του δικαιώματος εγκαταστάσεως και της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών για διάφορες δραστηριότητες (ex κλάση 01 έως κλάση 85 ΔΤΤΒ), ιδίως περί των μεταβατικών μέτρων για τις δραστηριότητες αυτές (ΕΕ ειδ. έκδ. 06/01, σ. 214), προκύπτει ότι οι λαχειοφόροι αγορές αποκλείονται από το πεδίο εφαρμογής της Συνθήκης με εξαίρεση αυτές που διοργανώνονται από ιδιώτες για κερδοσκοπικούς σκοπούς.

17 Ορισμένες άλλες κυβερνήσεις, δηλαδή η Ισπανική, η Γαλλική και η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, καθώς και η Επιτροπή, υποστηρίζουν ότι η δραστηριότητα που συνίσταται στη διοργάνωση λαχειοφόρων αγορών είναι δραστηριότητα παροχής «υπηρεσιών» κατά την έννοια του άρθρου 60 της Συνθήκης. Ισχυρίζονται ότι η δραστηριότητα αυτή αφορά υπηρεσίες οι οποίες, αφενός μεν, παρέχονται έναντι αμοιβής στον διοργανώνοντα τη λαχειοφόρο αγορά ή στους μετέχοντες στην αγορά αυτή, αφετέρου δε, δεν εμπίπτουν στις διατάξεις περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων.

18 Τέλος, οι καθών της κύριας δίκης θεωρούν ότι η δραστηριότητα που ασκούν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 30 της Συνθήκης. Υποστηρίζουν ότι το διαφημιστικό υλικό και τα έντυπα που αναγγέλλουν ή αφορούν την κλήρωση λαχειοφόρου αγοράς αποτελούν «εμπορεύματα» κατά την έννοια της Συνθήκης, δηλαδή υλικά αντικείμενα που κατασκευάζονται, σύμφωνα με τον ορισμό που έδωσε το Δικαστήριο με την απόφαση της 11ης Ιουλίου 1985, 60/84 και 61/84, Cinéthèque (Συλλογή 1985, σ. 2605).

19 Δεδομένου ότι ορισμένες κυβερνήσεις υποστηρίζουν ότι οι λαχειοφόροι αγορές δεν συνιστούν «οικονομικές δραστηριότητες» κατά την έννοια της Συνθήκης, πρέπει να τονισθεί ότι εισαγωγή εμπορευμάτων ή παροχή υπηρεσιών αντί αμοιβής (βλ., ως προς το τελευταίο αυτό σημείο, τις αποφάσεις της 14ης

Ιουλίου 1976, 13/76, Doña, ECR 1976, σ. 1333, σκέψη 12, και της 5ης Οκτωβρίου 1988, 196/87, Steymann, Συλλογή 1988, σ. 6159, σκέψη 10), πρέπει να θεωρούνται ως «οικονομικές δραστηριότητες» κατά την έννοια της Συνθήκης.

20 Υπό τις περιστάσεις αυτές, πρέπει να εξεταστεί αν οι λαχειοφόροι αγορές εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής ενός από τα άρθρα στα οποία αναφέρεται η Διάταξη περί παραπομπής.

21 Το εθνικό δικαστήριο ερωτά αν οι λαχειοφόροι αγορές εμπίπτουν, τουλάχιστον εν μέρει, στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 30 της Συνθήκης, στο μέτρο που προϋποθέτουν την αποστολή και τη διάθεση, σε μεγάλες ποσότητες, εν προκειμένω εντός άλλου κράτους μέλους, υλικών αντικειμένων όπως επιστολών, διαφημιστικών εντύπων ή λαχνών λαχειοφόρου αγοράς.

22 Είναι αληθές ότι η δραστηριότητα των καθών της κύριας δίκης φαίνεται να περιορίζεται στην αποστολή διαφημιστικών εντύπων και εντύπων παραγγελίας, ενδεχομένως λαχνών, για λογαριασμό της SKL που διοργανώνει λαχειοφόρους αγορές. Οι δραστηριότητες όμως αυτές αποτελούν συγκεκριμένες πράξεις διοργανώσεως και λειτουργίας της λαχειοφόρου αγοράς και δεν μπορούν, από πλευράς Συνθήκης, να θεωρηθούν ανεξάρτητες από τη δραστηριότητα της λαχειοφόρου αγοράς με την οποία συνδέονται. Η εισαγωγή και η διοχέτευση αντικειμένων δεν αποτελούν αυτές καθ' εαυτές αυτοσκοπό, αλλ' αποσκοπούν απλώς στη διευκόλυνση της συμμετοχής των κατοίκων των κρατών μελών στα οποία εισάγονται και διατίθενται τα αντικείμενα αυτά στη λαχειοφόρο αγορά.

23 Το γεγονός, το οποίο επικαλούνται οι ομόδικοι Schindler, ότι στην υπόθεση της κύριας δίκης οι πράκτορες της λαχειοφόρου αγοράς SKL αποστέλλουν υλικά αντικείμενα στη Μεγάλη Βρετανία για τη διαφήμιση και τη δυνατότητα συμμετοχής στη λαχειοφόρο αυτή αγορά και ότι τα αντικείμενα που κατασκευάζονται αποτελούν εμπορεύματα κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου δεν αρκεί για να θεωρηθεί ότι η δραστηριότητά τους περιορίζεται απλώς σε πράξεις εξαγωγής ή εισαγωγής.

24 Οι δραστηριότητες της λαχειοφόρου αγοράς δεν συνιστούν επομένως δραστηριότητες που αφορούν «εμπορεύματα» και οι οποίες, για τον λόγο αυτό, εμπίπτουν στο άρθρο 30 της Συνθήκης.

25 Αντιθέτως, οι δραστηριότητες αυτές πρέπει να θεωρηθούν ως δραστηριότητες «υπηρεσιών» κατά την έννοια της Συνθήκης.

26 Κατά το άρθρο 60, πρώτο εδάφιο, της Συνθήκης:

«(...) ως υπηρεσίες νοούνται οι παροχές που κατά κανόνα προσφέρονται αντί αμοιβής, εφόσον δεν διέπονται από τις διατάξεις τις σχετικές με την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, των κεφαλαίων και των προσώπων.»

27 Οι εν λόγω παροχές είναι αυτές στις οποίες προβαίνει ο διοργανωτής της λαχειοφόρου αγοράς, παρέχοντας στους αγοραστές των λαχνών δυνατότητα συμμετοχής σ' ένα παίγνιο με την ελπίδα κέρδους, προβαίνοντας προς τούτο στη συγκέντρωση των ποσών που παίζονται, στην οργάνωση των κληρώσεων που εξαρτώνται τελείως από την τύχη, στον καθορισμό και στην καταβολή των πάσης φύσεως κερδών που αντιστοιχούν στους κληρουμένους λαχνούς.

28 Οι παροχές αυτές πραγματοποιούνται συνήθως αντί αμοιβής που συνίσταται στην τιμή του λαχνού.

29 Οι εν λόγω παροχές έχουν τον χαρακτήρα υπηρεσιών που παρέχονται πέραν των συνόρων, όταν, όπως στην περίπτωση της κύριας δίκης, προσφέρονται στο έδαφος διαφορετικού κράτους μέλους από αυτό στο οποίο είναι εγκατεστημένος ο διοργανωτής της λαχειοφόρου αγοράς.

30 Τέλος, οι λαχειοφόροι αγορές δεν διέπονται ούτε από τους κανόνες της Συνθήκης περί ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων, όπως προεκτέθηκε στη σκέψη 24 της παρούσας αποφάσεως, ούτε από τους κανόνες περί ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων, οι οποίοι αφορούν μόνο τη διακίνηση των προσώπων, ούτε από τους κανόνες περί ελεύθερης κυκλοφορίας των κεφαλαίων, οι οποίοι αφορούν μόνο την κίνηση κεφαλαίων αλλά όχι και το σύνολο των χρηματικών μεταφορών που είναι αναγκαίες για τις οικονομικές δραστηριότητες (βλ. απόφαση της 23ης Νοεμβρίου 1978, 7/78, Thomson κ.λπ., ECR. 1978, σ. 2247).

31 Είναι αληθές ότι, όπως τονίζουν ορισμένα κράτη μέλη, οι λαχειοφόροι αγορές αποτελούν το αντικείμενο ιδιαίτερα αυστηρής ρυθμίσεως και αυστηρού ελέγχου εκ μέρους των δημοσίων αρχών στα διάφορα κράτη μέλη της Κοινότητας. Εντούτοις, αυτό δεν σημαίνει ότι οι λαχειοφόροι αγορές απαγορεύονται πλήρως σε ορισμένα κράτη. Αντιθέτως είναι ευρέως διαδεδομένες. Ειδικότερα, καίτοι οι λαχειοφόροι αγορές απαγορεύονται κατ' αρχήν στο Ηνωμένο Βασίλειο, επιτρέπονται σ' αυτό το κράτος μέλος οι μικρής σημασίας λαχειοφόροι αγορές, που διοργανώνονται για αφιλοκερδείς σκοπούς, καθώς και η εθνική λαχειοφόρος αγορά, μετά τον νόμο του 1993 που θεσπίστηκε προς τούτο.

32 Υπό τις περιστάσεις αυτές, οι λαχειοφόροι αγορές δεν μπορούν να θεωρηθούν ως δραστηριότητες οι οποίες λόγω των επιβλαβών τους αποτελεσμάτων απαγορεύονται σε όλα τα κράτη μέλη και των οποίων η κατάσταση, από απόψεως κοινοτικού δικαίου, μπορεί να παρομοιαστεί προς την κατάσταση των δραστηριοτήτων που αφορούν μη επιτρεπόμενα από τον νόμο προϊόντα (βλ., ως προς τα ναρκωτικά, την απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 1984, 294/82, Einberger, Συλλογή 1984, σ. 1177), ακόμη και όταν, όπως παρατηρούν η Βελγική και η Λουξεμβουργιανή Κυβέρνηση, οι συμβάσεις περί παιγνίων μπορούν να θεωρούνται άκυρες κατά το δίκαιο ορισμένων κρατών μέλων. Καίτοι ενδεχομένως, θα μπορούσε, τουλάχιστον, να τεθεί ζήτημα από ηθικής απόψεως ως προς τις λαχειοφόρους αγορές, δεν απόκειται στο Δικαστήριο να υποκαταστήσει τους νομοθέτες των κρατών μελών στα οποία η δραστηριότητα αυτή ασκείται νομίμως (βλ. την απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 1991, C-159/90, Society for the Protection of Unborn Children Ireland, Συλλογή 1991, σ. I-4685, σκέψη 20).

33 Ορισμένες κυβερνήσεις υπογραμμίζουν τον τυχερό χαρακτήρα των κερδών από λαχειοφόρους αγορές. Εντούτοις, οι συνήθεις δραστηριότητες μιας

λαχειοφόρου αγοράς αναλύονται στην καταβολή ενός ποσού από τον στοιχηματίζοντα, ο οποίος ελπίζει να λάβει ως αντιπαροχή ένα χρηματικό ποσό ή άλλου είδους κέρδος που αντιστοιχεί σε κερδίζοντες λαχνούς. Το τυχερό που μπορεί να χαρακτηρίζει αυτή την αντιπαροχή δεν αναιρεί την οικονομική φύση της συναλλαγής.

34 Είναι επίσης αληθές ότι η λαχειοφόρος αγορά μπορεί, όπως ο ερασιτεχνικός αθλητισμός, να έχει ψυχαγωγικό χαρακτήρα για τους παίκτες που μετέχουν σ' αυτήν. Πάντως, αυτή η απόχρωση παιγνίου δεν αφαιρεί από τη λαχειοφόρο αγορά το χαρακτηριστικό της ως παροχής υπηρεσιών. Όχι μόνο συνεπάγεται για τους παίκτες, αν όχι πάντοτε κέρδος, τουλάχιστον ελπίδα κέρδους, αλλ' αποφέρει και όφελος στον διοργανωτή. Πράγματι, οι λαχειοφόροι αγορές διοργανώνονται από ιδιώτες ή από πρόσωπα δημοσίου δικαίου για την επίτευξη σκοπών που είναι κερδοσκοπικοί, επειδή, κατά γενικό κανόνα, δεν αναδιανέμεται υπό τη μορφή χρημάτων ή άλλου είδους κέρδους το σύνολο των ποσών που παίζουν οι στοιχηματίζοντες.

35 Καίτοι σε πολλά κράτη μέλη ο νόμος προβλέπει ότι τα κέρδη που πραγματοποιούνται από λαχειοφόρο αγορά μπορούν να χρησιμοποιούνται μόνο για ορισμένους σκοπούς, ιδίως γενικού συμφέροντος, ή ότι πρέπει να διατίθενται στον κρατικό προϋπολογισμό, οι κανόνες αυτοί περί διαθέσεως των κερδών δεν μεταβάλλουν τη φύση της οικείας δραστηριότητας και δεν της αφαιρούν τον οικονομικό της χαρακτήρα.

36 Τέλος, αποκλείοντας από το πεδίο εφαρμογής τις δραστηριότητες των λαχειοφόρων αγορών που δεν ασκούνται από ιδιώτες για κερδοσκοπικούς σκοπούς, η προαναφερθείσα οδηγία 75/368 δεν σημαίνει ότι δεν δέχεται τον χαρακτήρα των δραστηριοτήτων αυτών ως «υπηρεσιών». Η οδηγία αυτή έχει ως μόνο σκοπό τη διευκόλυνση, προσωρινώς, της ασκήσεως, από υπηκόους άλλων κρατών μελών, των μη εμμίσθων δραστηριοτήτων που καθορίζει. Επομένως, δεν έχει ούτε ως σκοπό ούτε ως αποτέλεσμα, πράγμα που εν πάση περιπτώσει δεν θα μπορούσε να πράξει, τον αποκλεισμό των λαχειοφόρων αγορών από το πεδίο εφαρμογής των άρθρων 59 και 60 της Συνθήκης.

37 Επομένως, στο πρώτο και το τέταρτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι η εισαγωγή διαφημιστικών εντύπων και λαχνών λαχειοφόρου αγοράς εντός κράτους μέλους, προκειμένου να μετέχουν οι κάτοικοι αυτού

του κράτους μέλους σε λαχειοφόρο αγορά που διοργανώνεται σε άλλο κράτος μέλος, συνδέεται με δραστηριότητες «υπηρεσιών» κατά την έννοια του άρθρου 60 της Συνθήκης και, κατά συνέπεια, εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 59 της Συνθήκης.

Επί του δευτέρου και τρίτου ερωτήματος

38 Από τη διατύπωσή τους προκύπτει ότι το δεύτερο και το τρίτο προδικαστικό ερώτημα υποβλήθηκαν μόνο για την περίπτωση κατά την οποία η δραστηριότητα την οποία αφορά η διαφορά της κύριας δίκης εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 30 της Συνθήκης. Δεδομένου ότι αυτό δεν συμβαίνει, παρέλκει η απάντηση στα ερωτήματα αυτά.

Επί του πέμπτου ερωτήματος

39 Το εθνικό δικαστήριο ερωτά με το πέμπτο του ερώτημα αν εθνική νομοθεσία η οποία, όπως η βρετανική νομοθεσία περί λαχειοφόρων αγορών, απαγορεύει, πλην των εξαιρέσεων που ορίζει, τη διοργάνωση των λαχειοφόρων αγορών στο έδαφος κράτους μέλους, συνιστά εμπόδιο στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών.

40 Η Επιτροπή και οι καθών της κύριας δίκης υποστηρίζουν ότι μια τέτοια νομοθεσία, η οποία πράγματι συνεπάγεται δυσμενή διάκριση, περιορίζει εν πάση περιπτώσει την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών.

41 Η Ισπανική, η Γαλλική και η Ελληνική Κυβέρνηση, καθώς και η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου αναγνωρίζουν ότι μία τέτοια νομοθεσία μπορεί να συνιστά περιορισμό της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών, καίτοι εφαρμόζεται αδιακρίτως.

42 Η Βελγική και η Λουξεμβουργιανή Κυβέρνηση θεωρούν ότι μια νομοθεσία όπως η βρετανική νομοθεσία δεν συνιστά περιορισμό της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών, επειδή εφαρμόζεται αδιακρίτως.

43 Κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου (βλ. την απόφαση της 25ης Ιουλίου 1991, C-76/90, Säger, Συλλογή 1991, I-4221, σκέψη 12), η εθνική νομοθεσία μπορεί να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 59 της Συνθήκης, ακόμη κι αν εφαρμόζεται αδιακρίτως, όταν από τη φύση της μπορεί να καθιστά αδύνατη ή να παρακωλύει κατ' άλλο τρόπο τις δραστηριότητες του παρέχοντος υπηρεσίες που είναι εγκατεστημένος σε άλλο κράτος μέλος, όπου νομίμως παρέχει ανάλογες υπηρεσίες.

44 Αρκεί να επισημανθεί ότι αυτό συμβαίνει στην περίπτωση μιας εθνικής νομοθεσίας, όπως της βρετανικής νομοθεσίας περί λαχειοφόρων αγορών, που εμποδίζει απολύτως τους διοργανωτές λαχειοφόρων αγορών άλλων κρατών μελών να επεκτείνουν τις λαχειοφόρους αγορές τους και να πωλούν τους λαχνούς τους, είτε απευθείας είτε μέσω ανεξαρτήτων πρακτόρων, στο έδαφος του κράτους μέλους που έχει θεσπίσει τη νομοθεσία αυτή.

45 Κατά συνέπεια, στο πέμπτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι εθνική νομοθεσία η οποία, όπως η βρετανική νομοθεσία περί λαχειοφόρων αγορών, απαγορεύει, πλην προβλεπομένων από αυτήν εξαιρέσεων, τη διοργάνωση λαχειοφόρων αγορών στο έδαφος κράτους μέλους συνιστά εμπόδιο στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών.

Επί του έκτου ερωτήματος

46 Με το έκτο προδικαστικό ερώτημα το εθνικό δικαστήριο ερωτά αν οι διατάξεις της Συνθήκης περί ελεύθερης παροχής υπηρεσιών αντιτίθενται σε νομοθεσία του είδους της βρετανικής νομοθεσίας περί λαχειοφόρων αγορών ενόψει των αναγκών κοινωνικής πολιτικής και της προλήψεως της απάτης που τη δικαιολογούν.

47 Πρέπει εκ προοιμίου να επισημανθεί ότι, όπως τονίζεται από το εθνικό δικαστήριο, μια νομοθεσία όπως η βρετανική δεν συνεπάγεται καμία διάκριση λόγω ιθαγενείας και, κατά συνέπεια, πρέπει να θεωρηθεί ότι εφαρμόζεται αδιακρίτως.

48 Πράγματι, δεν αμφισβητείται ότι μια απαγόρευση, όπως η προβλεπόμενη από τη βρετανική νομοθεσία, η οποία αφορά τη διοργάνωση των μεγάλων λαχειοφόρων αγορών και, ειδικότερα, τη διαφήμιση και τη διοχέτευση λαχνών αυτού του είδους λαχειοφόρων αγορών, εφαρμόζεται ανεξαρτήτως της ιθαγένειας του διοργανωτή της λαχειοφόρου αγοράς ή των πρακτόρων του και ανεξαρτήτως του ή των κρατών μελών στα οποία είναι εγκατεστημένοι ο διοργανωτής ή οι πράκτορές του. Επομένως, δεν προβαίνει σε καμία διάκριση λόγω της ιθαγένειας των οικείων επιχειρηματιών ή του κράτους μέλους στο οποίο είναι εγκατεστημένοι.

49 Εντούτοις, η Επιτροπή και οι καθών της κύριας δίκης υποστηρίζουν ότι μια νομοθεσία όπως είναι η βρετανική νομοθεσία περί λαχειοφόρων αγορών συνεπάγεται στην πραγματικότητα δυσμενείς διακρίσεις. Προβάλλουν ότι, καίτοι απαγορεύει τις μεγάλες λαχειοφόρους αγορές στο βρετανικό έδαφος κατά τρόπο που προφανώς δεν συνιστά δυσμενή διάκριση, η νομοθεσία αυτού του είδους επιτρέπει, αφενός μεν, την ταυτόχρονη διοργάνωση από το ίδιο πρόσωπο διαφόρων μικρών λαχειοφόρων αγορών, δηλαδή το αντίστοιχο μιας μεγάλης λαχειοφόρου αγοράς, αφετέρου δε, τη διοργάνωση παιγνίων που στηρίζονται στις πιθανότητες και τα οποία από απόψεως ουσίας και μεγέθους μπορούν να συγκριθούν προς τις μεγάλες λαχειοφόρους αγορές, όπως τα προγνωστικά επί των ποδοσφαιρικών συναντήσεων ή το μπίνγκο.

50 Είναι αληθές ότι η επίδικη στη διαφορά της κύριας δίκης απαγόρευση δεν αφορά όλα τα είδη λαχειοφόρων αγορών, επειδή οι μικρές λαχειοφόροι αγορές, που διοργανώνονται για αφιλοκερδείς σκοπούς, επιτρέπονται στο εθνικό έδαφος, και ότι η απαγόρευση αυτή εντάσσεται στο γενικότερο πλαίσιο της εθνικής νομοθεσίας περί παιγνίων επί χρήμασι που επιτρέπει ορισμένα είδη συγγενή προς τις λαχειοφόρους αγορές, όπως τα προγνωστικά επί των ποδοσφαιρικών αγώνων ή το παίγνιο που ονομάζεται μπίνγκο.

51 Πάντως, καίτοι μπορούν να συνεπάγονται παιζόμενα ποσά παρόμοια προς αυτά των μεγάλων λαχειοφόρων αγορών και εξαρτώνται σε σημαντικό βαθμό από την τύχη, τα παίγνια που επιτρέπονται κατ' αυτόν τον τρόπο στο Ηνωμένο Βασίλειο διαφέρουν ως προς το αντικείμενό τους, τους κανόνες τους και τον τρόπο διοργανώσεώς τους από τις μεγάλες λαχειοφόρους αγορές οι οποίες, μέχρι τη θέσπιση του νόμου του 1993 περί της εθνικής λαχειοφόρου αγοράς κ.λπ., υφίσταντο σε άλλα κράτη μέλη. Επομένως, δεν βρίσκονται σε παρόμοια κατάσταση προς αυτή των λαχειοφόρων αγορών που απαγορεύονται από τη βρετανική νομοθεσία και δεν μπορούν να εξομοιωθούν προς αυτές, σε αντίθεση προς τα υποστηριζόμενα από την Επιτροπή και τους καθών της κύριας δίκης.

52 Υπό τις περιστάσεις αυτές, μια νομοθεσία όπως η βρετανική δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι συνεπάγεται δυσμενείς διακρίσεις.

53 Κατόπιν αυτού, πρέπει να εξεταστεί αν το άρθρο 59 της Συνθήκης αντιτίθεται ενδεχομένως σε νομοθεσία αυτού του είδους η οποία, καίτοι δεν συνεπάγεται δυσμενείς διακρίσεις, περιορίζει εντούτοις την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών, όπως εκτέθηκε ανωτέρω, στη σκέψη 45 της παρούσας αποφάσεως.

54 Όλες οι κυβερνήσεις που κατέθεσαν παρατηρήσεις θεωρούν ότι μια νομοθεσία, όπως η επίμαχη, συμβιβάζεται με τις διατάξεις του άρθρου 59 της Συνθήκης. Κατά τις κυβερνήσεις αυτές, η νομοθεσία αυτή πρέπει να θεωρηθεί ότι δικαιολογείται από επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος που συνίστανται στην προστασία των καταναλωτών, στην πρόληψη της εγκληματικότητας, στην προστασία των δημοσίων ηθών, στον περιορισμό της συμμετοχής σε παίγνια επί χρήμασι καθώς και στη χρηματοδότηση δραστηριοτήτων γενικού συμφέροντος. Επιπλέον, θεωρούν ότι μία νομοθεσία αυτού του είδους είναι ανάλογη προς τους στόχους που επιδιώκει.

55 Η Επιτροπή, αντιθέτως, θεωρεί ότι, καίτοι στηρίζεται σε επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος, απαγόρευση λαχειοφόρων αγορών, όπως η προβλεπόμενη από τον βρετανικό νόμο, δεν συμβιβάζεται προς το άρθρο 59 της Συνθήκης, επειδή οι στόχοι που επιδιώκει μπορούν να επιτευχθούν με λιγότερο δεσμευτικά μέτρα.

56 Οι καθών της κύριας δίκης, εξάλλου, υποστηρίζουν ότι οι λόγοι που προβάλλονται προς δικαιολόγηση της επίμαχης απαγορεύσεως δεν μπορούν να συνιστούν επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος, επειδή μια νομοθεσία του είδους της βρετανικής νομοθεσίας δεν περιέχει παρόμοια απαγόρευση των παιγνίων επί χρήμασι που είναι της ίδιας φύσεως με τις μεγάλες λαχειοφόρους αγορές.

57 Σύμφωνα με τα στοιχεία που παρέχει το αιτούν δικαστήριο, η βρετανική νομοθεσία, όπως ίσχυε πριν από τον νόμο του 1993 περί ιδρύσεως της εθνικής λαχειοφόρου αγοράς, επιδίωκε τους ακόλουθους σκοπούς: την πρόληψη των εγκλημάτων και τη διασφάλιση ότι στους μετέχοντες στα επί χρήμασι παίγνια θα επιδεικνυόταν έντιμη συμπεριφορά. την αποθάρρυνση της ζητήσεως στον τομέα των παιγνίων επί χρήμασι στα οποία οι υπερβολές έχουν επιβλαβείς κοινωνικές συνέπειες. τη μέριμνα ότι οι λαχειοφόροι αγορές δεν θα διοργανώνονταν χάριν προσωπικού και εμπορικού οφέλους αλλά μόνο για σκοπούς φιλανθρωπικούς, αθλητικούς ή πολιτιστικούς.

58 Οι λόγοι αυτοί, που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη στο σύνολό τους, συνδέονται με την προστασία των αποδεκτών της υπηρεσίας και, γενικότερα, των καταναλωτών, καθώς και με την προστασία της κοινωνικής τάξεως. Το Δικαστήριο έχει ήδη κρίνει ότι οι σκοποί αυτοί περιλαμβάνονται στους σκοπούς που μπορούν να δικαιολογούν επεμβάσεις στην ελεύθερη παροχή των υπηρεσιών (βλ. τις αποφάσεις της 18ης Ιανουαρίου 1979, 110/78 και 111/78, Van Wesemael, ECR. 1979, σ. 35, σκέψη 28, της 4ης Δεκεμβρίου 1986, 220/83, Επιτροπή κατά Γαλλίας, Συλλογή 1986, σ. 3663, σκέψη 20, της 24ης Οκτωβρίου 1978, 15/78, Société générale alsacienne de banque, ECR. 1978, σ. 1971, σκέψη 5).

59 Ενόψει της εξαιρετικά ιδιάζουσας φύσεως των λαχειοφόρων αγορών, την οποία υπογράμμισαν πολλά κράτη μέλη, οι λόγοι αυτοί μπορούν να δικαιολογούν, από την άποψη του άρθρου 59 της Συνθήκης, περιορισμούς φθάνοντες μέχρι την απαγόρευση των λαχειοφόρων αγορών στο έδαφος κράτους μέλους.

60 Πράγματι, δεν είναι δυνατόν να αγνοηθούν, καταρχάς, θεωρήσεις ηθικού, θρησκευτικού ή πολιτιστικού χαρακτήρα σχετικές με τις λαχειοφόρους αγορές καθώς και με τα άλλα παίγνια επί χρήμασι σε όλα τα κράτη μέλη. Η τάση,

βάσει των θεωρήσεων αυτών, συνίσταται στον περιορισμό, μάλιστα δε στην απαγόρευση, της ασκήσεως των δραστηριοτήτων των παιγνίων επί χρήμασι και στην αποτροπή του ενδεχομένου να αποτελέσουν πηγή ατομικού οφέλους. Στη συνέχεια, πρέπει να τονισθεί ότι, ενόψει της σημασίας των ποσών που μπορούν να συγκεντρώνουν και των κερδών που μπορούν να προσφέρουν στους παίκτες, ιδίως όταν διοργανώνονται σε μεγάλη κλίμακα, οι λαχειοφόροι αγορές ενέχουν υψηλό κίνδυνο εγκλημάτων και απατών. Επιπλέον, συνιστούν ενθάρρυνση της σπατάλης που μπορεί να έχει επιβλαβείς συνέπειες επί ατομικού και κοινωνικού επιπέδου. Τέλος, και χωρίς ο λόγος αυτός να μπορεί καθαυτός να θεωρηθεί αντικειμενική δικαιολογία, δεν στερείται σημασίας η υπογράμμιση του γεγονότος ότι οι λαχειοφόροι αγορές μπορούν να μετέχουν σημαντικά στη χρηματοδότηση αφιλοκερδών δραστηριοτήτων ή γενικού συμφέροντος, όπως έργων κοινής ωφελείας, φιλανθρωπικών, αθλητικών ή πολιτιστικών.

61 Οι ιδιομορφίες αυτές δικαιολογούν το να διαθέτουν οι εθνικές αρχές επαρκή εξουσία εκτιμήσεως για να καθορίζουν τους όρους που είναι απαραίτητοι για την προστασία των παικτών και, γενικότερα, ενόψει των κοινωνικών και πολιτιστικών ιδιομορφιών κάθε κράτους μέλους, την προστασία της κοινωνικής τάξεως, τόσον όσον αφορά τον τρόπο οργανώσεως των λαχειοφόρων αγορών και το μέγεθος των ποσών που παίζονται όσον και τη διάθεση των εξ αυτών κερδών. Υπό τις συνθήκες αυτές, σ' αυτά εναπόκειται να κρίνουν όχι μόνο αν είναι αναγκαίος ο περιορισμός των δραστηριοτήτων των λαχειοφόρων αγορών, αλλά και η απαγόρευσή τους υπό την επιφύλαξη ότι οι περιορισμοί αυτοί δεν συνεπάγονται δυσμενείς διακρίσεις.

62 Όταν κράτος μέλος απαγορεύει στο έδαφός του τη διοργάνωση των μεγάλων λαχειοφόρων αγορών και, ειδικότερα, τη διαφήμιση και τη διάθεση λαχνών αυτού του είδους λαχειοφόρων αγορών, η απαγόρευση εισαγωγής υλικού για να καταστεί δυνατό στους υπηκόους αυτού του κράτους μέλους να μετάσχουν σε τέτοιου είδους λαχειοφόρους αγορές, που διοργανώνονται εντός άλλου κράτους μέλους, δεν μπορεί να θεωρηθεί ως μέτρο που εμποδίζει αδικαιολογήτως την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών. Πράγματι, μια τέτοια απαγόρευση εισαγωγών αποτελεί αναγκαίο στοιχείο της προστασίας την οποία αυτό το κράτος μέλος επιδιώκει να διασφαλίσει στο έδαφός του όσον αφορά τις λαχειοφόρους αγορές.

63 Κατά συνέπεια, στο έκτο προδικαστικό ερώτημα, πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι οι διατάξεις της Συνθήκης περί ελεύθερης παροχής υπηρεσιών δεν

αντιτίθενται σε νομοθεσία του είδους της βρετανικής νομοθεσίας περί των λαχειοφόρων αγορών, λαμβανομένης υπόψη της μέρμνας ασκήσεως κοινωνικής πολιτικής και προλήψεως της απάτης που τη δικαιολογούν.

Επί των δικαστικών εξόδων

64 Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν η Βελγική, η Δανική, η Γερμανική, η Ελληνική, η Ισπανική, η Γαλλική, η Ιρλανδική, η Λουξεμβουργιανή, η Ολλανδική, η Πορτογαλική Κυβέρνηση καθώς και η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου και η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, οι οποίες κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ,

κρίνοντας επί των ερωτημάτων που του υπέβαλε, με Διάταξη της 3ης Απριλίου 1992, το High Court of Justice (Queen's Bench Division, Commercial Court), αποφαίνεται:

1) Η εισαγωγή διαφημιστικών εντύπων και λαχνών λαχειοφόρου αγοράς εντός κράτους μέλους, προκειμένου να συμμετέχουν οι κάτοικοι αυτού του κράτους μέλους σε λαχειοφόρο αγορά που διοργανώνεται σε άλλο κράτος μέλος, συνδέεται με δραστηριότητες «υπηρεσιών» κατά την έννοια του άρθρου 60 της Συνθήκης και, κατά συνέπεια, εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 59 της Συνθήκης.

2) Εθνική νομοθεσία η οποία, όπως η βρετανική νομοθεσία περί των λαχειοφόρων αγορών, απαγορεύει, πλην προβλεπομένων από αυτήν εξαιρέσεων, τη διοργάνωση λαχειοφόρων αγορών στο έδαφος κράτους μέλους μπορεί να συνιστά εμπόδιο στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών.

3) Οι διατάξεις της Συνθήκης περί ελεύθερης παροχής υπηρεσιών δεν αντιτίθενται σε νομοθεσία του είδους της βρετανικής νομοθεσίας περί των λαχειοφόρων αγορών, λαμβανομένης υπόψη της μέριμνας ασκήσεως κοινωνικής πολιτικής και προλήψεως της απάτης που τη δικαιολογούν.

Due Mancini Moitinho de Almeida

Díez de Velasco Κακούρης Schockweiler

Rodríguez Iglesias Grévisse Zuleeg

Kapteyn Murray

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 24 Μαρτίου 1994.

Ο Γραμματέας Ο Πρόεδρος

R. Grass O. Due